

1959'da

1.250.000
liralık
EV,
ARSA,
GELİR,
TAHSİL ve
PARA
ikramiyeleri

AKBANK

İTTİHADI MİLLİ

TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Sermayesi ve İhtiyatı:
4.000.000 T.L.

YANGIN — HAYAT — KAZA
TRAFİK VE NAKLİYAT
SİGORTALARI

İDARE MERKEZİ:

Ünyon Han Galata - İstanbul
Telefon: 44 48 88 6 - 7
Telgraf: TEMİNAT
P. K. 107 Galata

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİ'NİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, Dİ-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

SENİN İZİNİNİZİ İSTİYOR-
SİZ DE MALKINIZI VE MÜESSE-
SANIZ, İDARE'NİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTAKİ İLANAT BÜRO-
SU'NA MÜRACAAT EDEREK,
I. E. T. T.'
NİN VASITALARINDA YER
AYIRTINIZ.

SÜT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Hulasası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Devlet Nüshası

Eylül 1959

İÇİNDEKİLER:

SAZ ŞAIRLERİ	Ali Canib YÖNTEM
ESKİ TÜRKİSTAN'DA HALK OYUNLARI	Mahmut R. GAZİMİHAL
BEKTAŞ ABDAL	Cahit ÖZTELLİ
KONUR DAYLAK TÜRKÜSÜ	Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
AŞIK AHMET (I)	Faik AKÇIN
HALK TÜRKÜLERİNDE PROZODİ (II)	Veysel ARSEVEN
KANDIRA'DA TOPRAĞIN İŞLENMESİ	Muzaffer UYGUNER
TÜRKÜLERE MERHABA	Fethi GEMUHLUOĞLU
GÜN ADLARI	Kerim YUND
DİVRİĞİ'DEN ATASÖZLERİ VE TABİRLER	Tarik ORHAN
KİTAPLAR ARASINDA: «DANCES OF ANATOLIAN TURKEY M. R. G.	Yılmaz ELMAS
ADATEPE KÖYÜNDE SÖYLENEN MÂNİLER	
İRAN FOLK BALEŞİ GÖSTERİLERİ	
BİZE GELEN KİTAPLAR	

Sayı: 122

Kuruş: 50

1959'da

1.250.000
liralık
EV,
ARSA,
GELİR,
TAHSİL ve
PARA
ikramiyeleri

AKBANK

İTTİHADİ MİLLİ

TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Sermayesi ve İhtiyatı:
4.000.000 T.L.

YANGIN — HAYAT — KAZA
TRAFİK VE NAKLİYAT
SİGORTALARI

İDARE MERKEZİ:

Ünyon Han Galata - İstanbul
Telefon: 44 48 88 6 - 7
Telgraf: TEMİNAT
P. K. 107 Galata

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Eylül 1959

İÇİNDEKİLER:

SAZ ŞAIRLERİ	Ali Canib YÖNTEM
ESKİ TÜRKİSTAN'DA HALK OYUNLARI	Mahmut R. GAZİMİHAL
BEKTAŞ ABDAL	Cahit ÖZTELLİ
KONUE DAYLAK TÜRKÜSÜ	Seyit KÜÇÜKBZİRCİ
AŞIK AHMET (I)	Faik AKÇİN
HALK TÜRKÜLERİNDE PROZODİ (II)	Veysel ARSEVEN
KANDIRA'DA TOPRAĞIN İŞLENMESİ	Muzaffer UYGUNER
TÜRKÜLERE MERHABA	Fethi GEMÜHLÜOĞLU
GÜN ADLARI	Kerim YUND
DİVRİĞİDEN ATASÖZLERİ VE TABİRLER	Tanık ORHAN
KİTAPLAR ARASINDA: «DANCES OF ANATOLIAN TURKEY M. R. G. ADATEPE KÖYÜNDE SÖYLENTİ MÂNİLER	Yılmaz İLMAZ
İRAN FOLK DANCESİ GÖSTERİLERİ	
BİZE GELEN KİTAPLAR	

Sayı: 122

Kuruş: 50

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİNİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, Dİ-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

YOLCUSI YAVMLININ İZİNİS-
ESSESE İZİNİTİM ED ZİS
SANIZ, İDARENİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTAKI İLANAT BÜRO-
SU'NA MÜRACAAT EDEREK,
İ. E. T. T.
NİN VASITALARINDA YER
AYIRTINIZ.

SÜT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

1959'da

1.250.000
liralık
EV,
ARSA,
GELİR,
TAHSİL ve
PARA
ikramiyeleri

AKBANK

SÜT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Fulâsar

İTTİHADİ MİLLÎ

TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Sermayesi ve İhtiyatı:
4.000.000 T.L.

YANGIN — HAYAT — KAZA
TRAFİK VE NAKLİYAT
SİGORTALARI

İDARE MERKEZİ:

Ünyon Han Galata - İstanbul
Telefon: 44 48 88 6 - 7
Telgraf: TEMİNAT
P. K. 107 Galata

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİ'NİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, Dİ-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

SİZ DE MALINIZI VE MÜESSE-
SENİZİ TANITMAK İSTİYOR-
SANIZ, İDARE'NİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTAKİ İLANAT BÜRO-
SU'NA MÜRACAAT EDEREK,
İ. E. T. T.'
NİN VASITALARINDA YER
AYIRTINIZ.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 122

EYLÜL 1959

YIL: 11 — CİLT: 6

Saz Şairleri

Yazan: Ali Canib YÖNTEM

Türk Halk Edebiyatı zengin, rengin ve bir kaç bölüktür. Bu bölüklerden biri, ve belki en mükmümü âşık edebiyatıdır. Âşık o adamdır ki başkaları tarafından tanzim edilmiş, veyahut kendisinin — hem de — irticalen düzmüş olduğu şiirleri sazını çalarak söyler. Yani âşık edebiyatında güfte besteden ayrılmaz. Saz şiiri millî tarihimiz kadar eskidir. İlk devirlerin ozanlarına, kamlarına kadar dayanır. Bu sayımızdaki resim, âşıkların tipik bir timsalidir. Bizim nesil bunları çokça gördü, hatırlarlar: Halkın kalabalık olduğu semtlerde kahveleri doluşurlar hem çalarlar, hem söylerlerdi.

Muallim Naci merhum, «Mektuplarım» adlı eserinde şöyle bir vaka anlatır: « ... Geçen akşam, Hacı Raşit'e (1) sazı omuzunda acibül-heykel bir şair çıkageldi. Kapıdan girince şöyle bir etrafına bakındı. Kendine benzer kimseyi göremedi. Dönmek istedi, dönmedi. Utandı mı ne oldu geçti, bir köşeye oturdu. Şairde gözlerin parlamasını görmeli idiniz. Hele dehşetli sazına hiç bakmıya gelmezdi. Adamın mutlaka güleceği gelirdi. Meşhur Âşık Garip Halepten henüz avdet etmiş kıyas olunurdu. O sırada Âşık Garibe validesi tarafından söylenilen:

(1) Direklerarasında meşhur bir çaycı Çayhanesi o devir şair ve ediblerine içtimagahtı.

Var garib'im sağık ile gelesin
Sözü insanın hâtırına gelmemek hiç mümkün mü olur. Daha neler geliyor amma söylenmez ki...

Sazlı şaire bakış görüş eden olmadı. Herif somurtmaya başladı. Beş on dakika geçti mi bilmem, o koca saza şöyle bir kere el etti. Tın tın sedası kiraat-hanenin içini dolaşmaya başlar başlamaz herkesin gözü saz sahibine tevecüh etti. Bunun üzerine herif tıngırtıyı kesip epeyce şairane olan buyklarını düzeltmeye başladı. Şair büyük faaliyetle meşgul olduğu sırada enzar-ı ehemmiyet üzerinden munsarif oluverdi. Herkes, yine sohbetine daldı. Zavallının ıstırapı arttı. Çünkü «şair baba, biraz çal bakalım» diyen olmadı. Nihayet şair, Hacı Raşidin yüzüne mânalı bir suretle bakarak dedi ki: «Evlât, burada şairler varmış, göster, imtihan olalım, meşhur-u zaman olalım.» Cevap alamadı. Yaran sustular. Bir dakika kadar zaman geçti. Müsteriler hep bu dehşetli şaire bakıyorlardı. Bir de köşenin birinden bir ses zuhur etti. Şaire hitaben dedi ki: «Burada saz şairleri ötemez. Ötseler de dinliyen bulunmaz. Buraya gelen hep kalem suarasıdır. Anladın mı kuzum, burası Tavuk pazarı değildir». Bunun üzerine şair için orada uzun uzadıya saz çalarak bir hicviye okumak vardı. Fakat herif yine biraz edib imiş ki öyle yapmadı da

«Eyvallah babam» diyerek sazını omuzlayıp çıktı gitti...»

Muallim Nacinin ve arkadaşlarının saz şairine karşı bigâne davrandıkları görünüyor. Bu bigânelik, Hacı Raşidin çayhanesine toplanan ediplere münhasır değildir. Pek eski zamanlardanberi, münevver tabakaya mensup şairler, âşıkları avamdan saydıkları için hor görmüşlerdir. Onsekizinci asrın meşhur şairlerinden Seyyit Vehbi:

Ne gördüm bir uyuz dallâlin olmuş ziver-i düşü
Biraz türkü, biraz varsağı bir kaç şarkı vü manî

Demekle kalmamış, devrinin tezkere-cilerinden Safai efendinin eserinde, aynı zamanda saz şairi olan Fasihiden de bahsettiği için zavallıyı:

Safayı tezkere tezyil edermiş havfim oldur kim
Eder sair Fashi gibi Vartan ile Mecnun'ı.

Diye sarakaya almıştır. Münevver tabaka şairlerinin halk şairlerine karşı bu küçük görüşleri, onların itibarına mâni olamamıştır. Orduğâhlar, konaklar, kahvehaneler âşıklarla doluydu.

Âşıklar, Divan edebiyatı mensuplarına nazaran, memleket işleriyle, siyasi, içtimâî hâdiselerle daha çok meşgul olmuşlar, düşmandan alınan, düşmana

Eski bir saz şairi tipi

kaptırılan şehirlere, kalelere, başı koparılan sadrazamlara, vezirlere, ihtilâllere, yangınlara, taunlara, aşk facialarına dair nice nice destanlar, türküler, bunlardan başka gönüllerinde coşan sevdaların tesiri altında koşmalar, varsağlar düzmüşlerdir. Cönkler, sosyolojik bir gözle tetkik edilince, memleket hayatı daha içten görülür, siyasi, içtimâî acılar daha içten duyulur.

Âşıkların eserleri halk dilinden ayrılmadığı için en eskileri bile, bugün söylenmiş gibi ter ü taze durur. Yadırganılmaz, kolayca anlaşılır.

Makalemizin sözü uzatmaya tahammülü yoktur. Yoksa bu mevzu geniştir.

Doktor Konuş İstanbula ilk gelişinde merhum Vefik paşayı ziyarete gider. Paşa bir çok iltifatlardan sonra bir cariyesine şu Türkmen kızı türküsünü söyler:

- Ben babamın evin yıktım
Tavladan Duru'sun çektim
Yüz bin atın alıp çıktım
Bin gidelim Beyim oğlan
- Türkmen kızı Türkmen kızı
Sabahın seher yıldızı
Git, gidemem Türkmen kızı.
Kır atının nahı yoktur
Arkasında çulu yoktur
Bir gecelik yemi yoktur
Git, gidemem Türkmen kızı
- Beyim oğlan, paşam oğlan
Kolum yastık saçım yorgan
Bin gidelim, Beyim oğlan
Bileziğim nal edeyim
Feracemi gül edeyim
İncilerim yem edeyim
Bin gidelim Beyim oğlan
- Öküzümü çifte koştum
Tohumumu yere saçtım
Ben bir helâl yere düştüm
Git gidemem Türkmen kızı
- Öküzümü kurtlar yesin
Tohumunu kuşlar yesin
Helâl etmek haram olsun
Ben istemem şimdengeri.

Saz şairinin İstanbula mahsus bir nevi vardı ki bu, tu'umbacı kahvelerinde, semai kahvelerinde görülürdü. Ahmet Rasim'in, biraz da Osman Cemalin anlattıkları «Külhanbeyi ağzı» denilen bu tarz ayrı bir mevzudur.

Halk Ounları:

Eski Türkistan'da Halk Oyunları

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Yarım asır önceki çarlık Rusyasındayız. Türkistan giderek bilim gezisinde bulunan iki batının müşahedesinden faydalanıyoruz. Bunlardan Hugues Krafft kitabının müslüman bayramları bahsinde bir müslüman başa'sının fotoğrafını da vererek başa adlı köçeklerin oyunu hakkında şunları anlatmıştır:

«Ö günün sonunda bacaların yürüteceği oyunun başlıyordu. Kadınların hiç bir zaman halk önünde alenen raksetmediği bir memlekette bu delikanlılar başka ülkelerin alme veya bayader'lerinin yerini tutarlardı.

«Türkistan şehirlerinden çoğu, en basit köçükler ve hattâ kasabaları, kendi başa kollarına sahiptirlere; yabancılar şerefine tertiplenip de oyundan mahrumluğa katlanabilmiş her hangi bir şenlik görülmüş sey değildirdenilse yanlış olmaz.

«Bacalar ortalama sekiz ilâ onaltı yaşlarında olurlar; büyüklükleri terlemeye başlayınca sanat-kârane mesleklerini bırakıp başka her hangi bir geçim işine kapılırlar; bütün mesele artık şarkıcı ve çalgıcı kalmamalıdır. Çoğu zaman o dönemde evlenmiş de bulunurlar.

«İşleri hayli kârlı olduğu için umumiyetle zengin giyimli oluyordular. Bu hariç, başka hususlarda öbür yaşıt çocuklardan hiç bir şart farkları yoktur, başları da herkes gibi sarıktırdı, ancak oyuna girdikleri an sarığı çözünüp kızlara yaraşır uzun saçlarını böylece omuzlar üstüne düşürürler.

«Hep musiki ve şarkılar eşliğinde geçen faaliyetleri kadın işi rakislarıyla canbazca numaraların bir karmalığından ibarettir; bu iş boyunca seyirliktekilerden topladıkları paraları alınları üstünde hiç yere düşürmeden sabit tutmaktan haz duyarlar.

«Bu gösterilerde tek veya iki defa hazır bulunmak pek merak uyandırıcı olsa da, sonradan tercihan vazgeçileceği muhakkaktır; çünkü git gide hiç de çeşitlilik arz etmezler; avrupalıların aşıklar derecesinde coşturmazlar.

«Sâli nev (≡ yeni yıl) vâdesinde başa oyunları Semerkant'ta bir halk ve hasbiyet şenliği hali edinirler. Bir zatı şerif nezdinde, bir divanhanede, yahut ev avlusunda görülebilen rakistan farklılığı nispette seyri de fazlaca merak uyandırıcı olur. Sâli nev haftası günlerinden her biri, bu türlüden bir eğlentiyle, hem de ateş

Uzun saç ve yellerle kız giyimli bir başa

eğlenceleriyle son bulur.

«Polis iki tarafın yıl ortası kısmını boşalttırmakla, iki kenar arasında boydan boya bir açıklık bırakan serbest aralıkta çayhaneler ve dükkânlar sırasınca kalabalık, bağdaş kurup dizilmiş bulunurlar; Aksakal'ın çadırı ise iki yakamın arasında olur. Şehirin en iyilerinden seçilerek üç takıma bölünen on kaçar başa, boşluğun ortası ile iki başlarında yer alırlar. Müslüman çalgıcı takımları davul ve zurnalardan mürekkep yeknesak muskilerine başlamakla, bacalar da tek başlarına ve hep birlikte alanda deveran ederler, saçları dağılır ve o pırl pırl hilâtlar (≡ khalat) ufkıyen kendi çevrelerinde yayılıp dururlar.

«Ahalî harekete katılmamakla beraber, seyredilenin vecdine gömülmüş gibi hayran kalırlar. Bacalardan biri tasvîpçi sükûtlüğü hak edebilmiş görünmezse, ahali hoşnutsuzluğunu münihlarla

belirtmekle yetinir.

«Oyuncular ara sıra çalgıcıların sırasına da girip genizden havalarla onlara sesle katılmıya koyulunca meydana gelen nesne batılı kulakları için her hangi bir nefasetten âri düşer.

«Baça sözü kelime olarak oğlan demektir.

«Kadınlar, yahut hiç değilse havai meşrep olanları rakısla şarkı söylemesini keza bilirler; fakat, onlarda icraat adamakıllı mahremliğe bürülü seviyededir. Bu hususa ancak o kadınların nezd ve meskenlerinde vukuf kesbedilebilir.

«Türk, İranlı ve başka menşelerden şarkılar boldur».

Burada sadece manzum şarkı sözlerinden yapılmış bir tercüme veriliyor ki acı ve hasretle dolu bir aşk türküsünün ibaret örnektir.

Verilen fotoğraflardan yalnız birini kaleme çizerek buraya alıyoruz. Öbürlerinden bir tanesinde hem sazcular, hem de oyuncular odada oturmuş vaziyette, hem de oyuncular — Elazığ'ın şeve kırma oyunundaki gibi — oturdukları yerde çalıp oynuyor hareketindedirler.

Asrımızın başlarında henüz genç yaştaki Fransız müzikoloğu Pierre Aubry de Türkistana yaptığı kısa süreli geziden dönüştü çıkardığı kitapçıkta oyunlardan bir nebe söz açabilmiştir: Semerkand'ın bir hafif kadınlar evinde Sart çengi ve çalgıcılarından seyrettiği oyunda, mum ışıklarının loşluğu altında gerek birkaç müşteri, gerekse çalgıcılar gelip bağdaş kurarak veya diz çökerek kenarlarda yer almışlardı. Erkek sazcular, mühmel kılıklarıyla, önce bir peşrev çaldılar ki tartımını «nağra» dedikleri dümbelek tutuyordu. Öbürlerinin elinde bir mızraplı «dutar», yaylı ve üç telli bir «caus» (fr., djaus), ayrıca da yayla çalınan bir «tanbur» vardı. Son olarak içeri girip ikisi çalgıcıların yanında yer alan üç kadın canlı bebekler gibi külfetli giyimde, yüzleri düzgünlü, canlı renkte ipekleriyle, kıvracık çıkagelmışlerdi; biri cidden güzeldi. Çalgı başlar başlamaz birisi oyuna girerek öbürleri çalgıcıların yanı başında şarkı söylemeye koyuldu. Oynayan durdu, şarkı söyleyenlerden biri onun yerine oyuna geçti: «calap» ların en güzeli işte bu alma (= çengi) idi. Hem söylemekte devam ediyor, hem de oynuyordu. Şarkıyı kesince hareketleri devam etti Kolları bel arkasından yanaydı. Şimdi de onları gerdirerek yalvarır gibi bizlerden yana uzattı; oynak kalçaları sağa sola gidip geliyordu: vücudunu bizlere bahşediymiş gibi yaptı ve sonra dize gelip düştü. Yine doğruldu, gayet nazikâne gelip aramızda oturdu; ince calap, âdeta kendi füsün

İRAN FOLK BALESİ

Istanbul'da Galatasaray Lisesi salınlarmında açılan Kızılay Sergisi dolayısıyla İran Kızılaslan Güneş Cemiyeti tarafından İstanbul'a bir «İran'da yaşayan millet ve kabilelere ait halk dansları balesi» gönderilmiştir. Açık Hava Tiyatrosunda evelki ayın son yarısında temsililer veren bu toplulukta İran Türkmenleri ve Azeri Türk halk giyimleri, sazları ve dansları da yer almıştır.

İran Folk Balesi, henüz yeni kurulmaktadır. Oyunlar hemen hemen derlendiği gibi, o tantik bir şekilde oynanmaktadır. İranlılar son on yıldanberi halk oyunlarını ve melodilerini toplamaktadır. İran Güzel Sanatlar Ummum Müdürlüğünün açtığı okulda 500 öğrenci ders görmektedir. Seyrettiğimiz halk balesi 30 kişiliktir.

Açık Hava Tiyatrosu, İran Folk Balesi'nin oynadığı günler tamamen dolarak büyük bir gelir sağlamamış olmakla beraber, İran Kızılaslan Güneş Cemiyeti'nin Türk Kızılay Derneğine gösterdiği bu kardeşlik takdiri karşılanmıştır.

ve sanatının gücünü yüzlerimizde okumak istiyor gibiydi. Calap dize gelip kendini bırakmış göründükten sonra cayararak reddediyor gibi yapar ki, o esnada işyankarlığın bir nevi zerafetiyle şarkısını söyler. Risaleden aldığımız notlar burada bitiyor.

Bizdeki çengi ve köçek oyunlarının ileri nesillere kadar oralarda da devam ettiği anlaşılıyor. Şaşık oyunlarındaki karşılıklı ayniyete evvelce temas etmiştik. Dikkat uyandırdığımız arasındaki karşılığınlar bile fark edilir gibi oluyor. Örnekler hatırlatmaya şimdilik yerimiz kalmadı.

Bibliyografya:

Hugues Krafft, À travers le Turkestan Russe (Paris 1902, s. 180, 217 ve 218. Bu zengin kitapta 275 fotoğraf vardır).

Pierre Aubry, Au Turkestan, Notes sur quelques habitudes chez les Tadjiks et chez les Sartes (Paris 1905).

Bilimiyen Şairler:

Bektaş Abdal

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Ankara Atatürk Öğretmen Okulu Ed. Öğretmeni

Saz şairlerinin hayatlarına ait ipuçlarını daha çok kendi eserlerinden çıkarmak zorundayız. Bu hususta başka kaynakların yardımı pek azdır. Bu gibi ikinci derecedeki kaynaklar da çoğu zaman, tarih ve başka şairlerin eserleri oluyor. Eski tarihlerde bazan saz şairlerinin adlarına raslanır. Fakat, bu raslarla da çok zaman tesadüflere kalıyor. Bir kısım şairler için Evliya Çelebi Seyahatnamesi de yardımcı oluyor. Fakat, bu on ciltlik büyük eseri taramak güçtür. Yeni harflerle yazılmış onuncu cildi basılan bu eserin, öteki ciltlerinin de indeksli yeni baskılarını beklemek gerekiyor.

Saz şairleri için önemli bir kaynakta XVII. yüzyılın ünlü şairi Aşık Ömer'in «Şair-name» sidir. Bu uzun şiirde Aşık Ömer, kendi zamanındaki ve daha önceki çağlarda yaşamış divan ve saz şairlerini, bazı özelliklerini gözönünde bulundurarak anar. Bunlar arasında, bazı saz şairlerinin çağlarını ve hayatlarını aydınlatan bilgiler çıkarmak mümkün olmaktadır.

Böyle, pek az sayıda kaynaktan ancak bir kısım şairler için istifade edilebiliyor. Bunun dışında şairin eseri, tarihi bir olaya da işaret ederse o zaman yine tarihin yardımına başvurulur. Bu tarih olayı meydana çıkarılınca, şair için ilk bilgiler elde edilmiş olur. Fakat, pek çokları için bu imkân yoktur. O zaman, bütün iş tahminlere kalıyor. Divan şairlerinden bahseden «tezkire» ler saz şairlerinden hemen hiç bahsetmez-

Mehmet Halit BAYRI

VİRANİ

HAYATI VE ESERLERİ

288 sayfa, 5 lira

Maarif Kitaphanesi

Cağaloğlu Yokuşu, No 38

İstanbul

ler, onları şair saymazlar; şiirlerini saçma sapan sayarlar.

Kısaca anlatılan bu sebepler yüzünden, saz şairleri hakkındaki araştırmalar büyük bir zorluk içinde yapılabiliyor. Şairin eserlerini sıkı bir süzgeçten geçirmek gerekiyor. Bu yol titiz bir çalışma sonunda çoğu zaman başarılı oluyor. Bu yoldaki çalışmalarımızdan bir yenisini veriyoruz.

Bektaş Abdal'ı ancak kendi eseriyle tanıyabiliyoruz. Bu şair hakkında şimdiye kadar yapılmış bir incelemeye rastlamadık. Sadettin Nüzhet, Bektaş adında bir şairin tek koşmasını yayınlıyarak, XVII. yüzyılda yaşadığını tahmin ettiğini bildiriyor. Bu koşma dördüncü Murat zamanında yazılmış bir cönkten alınmış olduğuna göre, tahmin yanlış değildir. Yalnız, eğer yanlış okumuş ise, ki biz böyle tahmin ediyoruz, aşağıda verdiğimiz şiirin sahibi ile bu şiirin sahibi aynı kişidir. Şimdiye kadar ad olarak, mahlas olarak Bektaş adına raslanmamıştır. Buna karşılık, Bektaş adına bugün bile çokça raslanır.

Onyedinci yüzyılın ortasında yazıldığı başındaki kayıt ve tarihten açıkça belli olan bir yazmadan aldığımız şiiri ile, Bektaş Abdal'ın yaşadığı çağ ve hayatına dair bazı ipuçlarını vereceğiz. Bu türkü şu tarih olayı ile ilgilidir:

IV. Murat, ordusunun başında İran üzerine yürüdü. Erzurum, Karş üzerinden İran'ın bir sınır kalesi olan Revan'a geldi. 1635 yılı temmuz sonlarında kuşatma başladı. Kalede oniki bin karşı koyucu vardı. Onbir gün sonra Emirgüne Oğlu (ki, bu komutan İstanbul'a getirilerek, padişahın çok yakın dostu oldu. Bugün Emirgün denilen yer ona verilerek onun adı ile anılır oldu) kaleden çıkarak, padişahla görüşüp, kaleyi teslim etti. Kale tamir edilerek, oniki bin asker yerleştirildi. Çepخانه de verilerek, muhafızlığa vezir Murtaza Paşa tayin edildi. Daha sonra ordu padişahın komutasında Tebriz önlerine doğru yürüdü. (Bakınız: İ. Hakkı Uzunçarşılı,

Devam et

Konya Türküleri:

Konur Daylak türküsü

Yazan: Seyit KUÇUKBEZİRCİ

Bir deveci İzmir'e develeriyle pamuk getirmeğe gidiyormuş. Yolda develerin önünde giden Konur Daylak huysuzluk yapıyor. Deveci de ayağına bir deynek vuruyor. Konur Daylağın ayağı kırılıyor. Ayağı kırık bir halde İzmir'e kadar gidiyor. Oralarda ayağına kurt düşüyor.

İzmir'den gelirken Konur Daylağın iyice canı kesiliyor. Yola devam edemez duruma geliyor.

Devecinin de eli kesmeğe varmıyor. Beylik Hanına Konur Daylağı bırakıyor. Konur Daylak'dan ayrılırken bu türküyü yakıp, ağlıyarak söylüyor.

Benim devam de bir değüdi beşidi
Beşidi de birbirine eşidi
Goğur Daylak hepsisine başidi
Bekle Beğlik Hanında gal Goğur Daylak
Gal suna boylum

Osmanlı Tarihi, c. 3, birinci kısım, s. 203).

Beyler, Revan kalesinde
Kalan Murtaza Paşa'dır
Acem Şahın karşısında
Duran Murtaza Paşa'dır

Nice methedelim anı
Yoktur felekte akranı
Van ilinde Rüstem Hanı
Süren Murtaza Paşa'dır

Niceden aldı öcünü
Gümüş madenin bacım
Leh Kırakı haracını
Alan Murtaza Paşa'dır

Çok şükür Hüda'ya minnet
Gazâ farz oldu sünnet
Devletli Hünkâra hizmet
Eden Murtaza Paşa'dır

«Bektaş Abdal» nicesin
Dererler güllün goncasın
Bec kırakın pencesin
Kıran Murtaza Paşa'dır

Daha sonra, Şah Sâfi Revanı kuşattı. Üç ay sonra Murtaza Paşa, yardım gelmediği için kaleyi teslim ederek, askerini alıp çıktı. Murtaza Paşa'nın şiir-

Çatal itdireyidim de havıydım ardım
İyidemedim yaresinin gurdunu
Çeken bilir ayrılığın derdini,
Bekle Beğlik Hanında gal Goğur daylak
Gal suna boylum

Suna boylum da döne döne hanlara bakar
Ak garın üsdüne gızıl gan akar
Daylağın bakışı canları yakar
Bekle Beğlik Hanında gal Goğur Daylak
Gal suna boylum

İzmir'e de pambığa vardım
Gelemiş bel'inde de terledim durdum
Gırlaydı ellerim bir kere vurdum
Bekle Beğlik Hanında gal Goğur Daylak
Gal suna boylum

Konur Daylak Türküsü Konya'dan derlenmiştir. Türkü halkın çok sevdiği, aynı zamanda acıklı bir türküdür.

de geçen «Leh kırakından bac alması» «Bec yani Macar kırakının pençesini burması» gibi daha önceki başarıları, kendisinin Özi muhafızı, Budin valisi ve 1634 yılında Lehistan üzerine serdar (başkomutan) olması sıralarındaki işlerine aittir.

Bektaş Abdal'ın, Paşa'nın daha önceki başarılarını en ince ayrıntılarına kadar bilmesi, şairin, onun ordusunda uzun zaman çalışmış bir asker olduğuna işaret sayılabilir. Türkü, Revan muhafızlığı sırasında söylenildiğine göre, şairin de orada bulunduğu, hattâ şahın tekrar Revan'ı kuşattığı sırada söylendiği anlaşıyor.

Şimdilik, şairin 1635 yılında Sultan Murad'ın birinci İran seferine katıldığını, buna göre XVII. yüzyılın başlarında doğmuş olduğunu söyleyebiliriz. Bundan başka bilgilerin, ancak başka şiirlerinin ele geçmesiyle öğrenilmesi mümkün olabilecektir. Şairin başka şiirlerinin şimdiye kadar bulunmamış olması, onun belki de son Revan kuşatmasında şehit olduğunu da düşündürülebilir. Böyle olsa bile, daha önce söylediği birkaç şiirinin bulunması gerektir.

Saz Şairleri:

Âşık Ahmet

Yazan: Faik AKÇIN

I

Serde serencamı tarif eyleyen,
Gönül kendisine bir yoldaş arar;
Dünyanın ahvalin bir bir söyleyem,
Kimine yaramaz, kimine yarar.

Hizmet ettim âşıkığa ulaştım,
Türlü türlü dertler ile savaştım;
Hulûs verdim çok kimseyle dolastım,
Heva-ü nefsimden çok geçtim zarar.

Ahmet, gaffletleydim. Şimdi uyandım,
Gördüğüm ahbabı bi vefa sandım;
Hâsılı dünyadan biktım usandım,
Arabacılığa eyledim karar.

Âşık Ahmet tarikat ehliendir. Mürit payesine gerçi varamamıştır. O çevrelerde yayılmış nakşibendi müritlerinin cünklerinde az çok böyle tesavvuf kokusu sezilir.

II

Dün gece seyrimde daldım ummana,
Vardığım kırkların yoludur yolu;
El bağı kırışta durdum divana,
Bir bade sundular doludur dolu.

İçmişim badeyi sarhoşum daim,
Gizli sırlarımı kime diyeyim;
Çıkar da alları kara giyeyim,
Koy desinler bana delidir deli.

Âşıklar dersini okuyup yazar,
Firin bana bugün eylemiş nazar;
Yetmiş iki millet hak deyip gezer,
Cümlesi Mevlânın kuludur kulu.

Benden selâm olsun ol cananuma,
Canlar mı dayanır ah-ü zârıma;
Genç yaşında hizmet ettim pirime,
Ahmet ahbabların gülüdür gülü.

Yörelere saire karşı yabancıdır. Kişiliğine değer ve önem veren yoktur. O, herkesin gözünde bayağı bir arabacıdan başka bir şey değildir. Bu yüzden iralara (karakter, seciye) küskündür; ama yine hoş görürdür.

III

Gönül ne beklersin sen bu yerleri,
İzân yol yaptırır dön gel gidelim;

Sağ ise kulakları çınlasın, ölmüşse Tanrı rahmet eylesin. Gümüşhaneli'dir. Zanatı arabacılıktır. Zarif bir yaylısı vardır. Araba ve atlarına pek düşkündür. Anadolu'yu baştan başa dolaşmış; yaylısı ile gezmediği yer, dolaşmadığı bucak kalmamıştır. Kış, yaz taşıdığı yolcuları ile Anadolu'nun altın ovalarını, karlı tepelerini, dumanlı dağlarını tirmalıyarak aşan Âşık'ın belli başlı bir çurağı yoktur. Yolculuğu uzun sürdüğü için onu görmek, kendisine rastlamak biraz zordur. Kırk beş yaşlarında görünür, halbuki altmışını geçkindir. Yüzü ve sözü tatlı, geyimine ve yeyimine meraklıdır. Doğu illerine vergi kılığı ile çok alımlı ve sevimlidir. Şişmanca, gücü yerinde, üstelik ünlü pehlivanlardandır. Pehlivanlık babasından kalmadır. Kimse kolunu bükememiştir. Gümüşane köylerinden birinde evlenmiş, bilek kalınlığındaki demir çubukları büküp katıyacak kertede babayığit bir oğul yetiştirmiştir. «Âdem Pehlivan», bir müddet Rusya'da yaşadı, doladı, güreşti. Sirtını yere getiren olmadı. Neden sonra yurduna yöneldi; ocağına döndü, ama, bu kez ilkel duruluğunu, ulusal eğitimi yitirdi; vur patlasın, çal oynasın yolunu tuttu. Günün birinde Trabzonda vurdular.

Âşık Ahmed'in dahası var: Sesi dinlenir, güzel bağlama çalar, güfte ve bes-teleri kendi malıdır. Tasarımsız (irticalen) söylediği parçaların çoğu altı beşli ve divan biçimindedir. Dörüt (sanat) bakımından pek yüksek sayılamazsa da aslına bakılırsa ümmi saz ozanlarından bu derinlikleri arayıp deşmeğe pek hakkımız yoktur. Gene — yöresinin bağlarından kurtulamamakla beraber — düşüncelerinin inceliğini, ruhunun yüksekliğini, sitilinin uyumluluğunu gösteren lirik mısra ve parçaları dikkati, hayreti çeker.

İşte bir çok nitelikleri üzerinde toplanan Âşık Ahmed'in elde edebildiğimiz ve kendisinden dinlediğimiz ırarını aşağıda yayımlanmış oluyoruz.

Bir güzel sevmekle gönül eğlenmez,
Gözeli çok olan ile gidelim.

Elde tutarlar hep aher kuşu,
Virane sürerler sefil baykuşu;
Şimdi kıymet bilmez oldu her kişi,
Kadr-ü kıymet bilen yere gidelim.
Der biçare Ahmet yeyip içmede,
Yüklenip kervanı konup göçmede;
Namert köprüsünden koyup geçmede,
Düş Karadeniz'e sele gidelim.

Ahmet hakkın, gerçeğin, iyiliğin
aşığı; güzelliğin, güzellerin, tabiatın ta-
parıdır. Bunu şu ırlarında görürüz:

IV

Cevahir mâdeni sensin efendim,
Yürüdükçe dilber cevherlenirsin;
O billür bukağın (1) elma yanağın,
Sevdikçe cananım dilberlenirsin.

Yolunda gözyaşı dökmédim mi ben,
Kement atıp kaddım (2) bükmedim mi ben
Küçükten cevri çekmedim mi ben?
Şimdi yüz çevirip inkârlanırsın.

Hani benim ile ahd-ü peymanın?
Ben aman dedikçe kestün dâmanın,
Ahmet der ki geldi sevmek zamanın,
Tahta ferman yazıp hünkârlanırsın.

V

Gülîstan bağında ey gül fidamın,
Aşkın bülbülüymün gûş et figanım;
Havuz kenarında otur sultânım.
Canım sıkılırsa gez çemenlikte.

Bezme gel teşrif et ey çeşm-i âfet
Doldur mey-ü ney'le eyle muhabbet;
Başuzre yerin var nâza ne hacet,
Sen bir gülsün durma bu dikenlikte.

Ahmed'in pendin tut ey cema-li nur!
Hüsni'n perdahına gel olma mağrur;
Bu âlemdir senden güzel bulunur,
Lütfeyle efendim gezme benlikte.

İlençlerinden:

VI

Her kim aşıkına cefa eylerse.
Başına dünyayı dar et ya Rabbi.
Koyup yadeliere meyil verirse,
Başına dünyayı dar et ya Fabbî.

Severdim güzünün güzel merdini,
Artır yüreğinin Mevlâm derdini;
Umarım Vallâhî cümle yurdunu,
Kudretinden tarumar et ya Rabbi.

Ahmet der kapına ihsana gelsem,
El uzadıp çeşmim yaşımı silsem;
Doğrulup haneme lütfedip gelsen,
O dilberi berhurdar et ya Rabbi.

VII

Gam yeyip gam çekme divane gönül,
Elbet ağlamanın gülmesi vardır;
Düşmana inkisar kalır mı bilmem,
Her kes ettiğini bulması vardır.

Hak için ibadet kılan Talipler,
Bulmuş Mevlâsını bağı yamıklar;
Vefasız güzeli seven âşıklar,
Böyle melûl mahzun kalması vardır.

Ahmet der ki geçti bir beli ince,
Bülbül gülü seyrevledi doyunca;
Bir güzelin kendi göynü olunca,
Gelip tenhalarda bulması vardır.

Aşık Ahmed'in Tarihten kırk yıl önce yolu
İzmir'e düşer. Yüksek bir aile ile âşıkane serüve-
ni vardır; bu yüzden hapsedilmiştir. Bir gün
İzmir'in Başoturak diye anılan yerde arkadaşı
Hüseyin Çavuşla bir kaç dilberin gelmekte oldu-
ğunu görür. Şu parçayı okumağa ve çalmağa
başlar:

Sallanı sallanı gelip geçersin,
Söyle ince bellim Kimin Yârisin;
Kara bağrım delip Kanım içersin,
Söyle ince bellim kimin yârisin.

Hanımlar yanlarından geçtikleri sırada bizim
âşık yüksek sesle ezgi ve şakımalarına devam e-
derek:

Karşımda durursun dedim hanımsın,
Çok nazetme kömür gözüm benimsin,
Evvil iki gözüm sonra canımsın;
Söyle ince bellim kimin yârisin.

Kapında olsaydım ben körpe kuzu,
Yerin çiçeğisin göğün yıldızı;
Ahmed'i sevmey mi beyimin kızı,
Söyle ince bellim kimin yârisin.

Yasavul (zâbita) işe el kor. Meğer Hanımlar
Vâli Süleyman Paşanın eşi ve kızları imişler.
Polisler Aşıkı yaba paça İlbayın katına çıkarırlar.
Hapsine buyruk çıkar. Ertesi gün yapılan gercin-
leme ve irdeleme sonucunda Ahmed'in öyle sar-
kıntıcı ve kötü güdü taşıyan başıboşlardan ol-
madığı, âşık-ı billâh olduğu anlaşılır. Kendisini
dinlemek şartile boşarırlar, âzât ederler.

(Galecek sayıda bitecek)

(1) Çene altı, gerdan, gaggap

(2) Boy, kaamet

Müzik ahisleri:

Halk türkülerinde Prozodi

(SESLE SÖZÜN UYGUNLUĞU)

— II —

Yazar: Veysel ARSEVEN

Bukadar açıklamadan sonra, konu-
yu daha da aydınlatma bakımından,
halk türkülerinden örnekler verelim.
Örnek: 3

Al şu mu-ne e-li-ne yak de-me-
din mi Ka-sa-tu-ra-yı be-li-ne
tak de-ne-din mi Ak-şa-na
ye-lun u-zak kal de-ne-
din mi Ka-sa-tu-ra-yı be-li-nea
al de-ne-din mi?

a : Al şu mumu eline yak demedim
mi?

b : Kasaturayı beline tak demedim
mi?

a : Akşama yolun uzak kal demedim
mi?

b : Kasaturayı belinden al demedim
mi?

a : — u — u u — — u u u —

b : u u u u — u u — — u u u —

r : u u — u — u — — u u u —

b : u u u u — u u — — u u u —

(a, b, c, b) gibi ritmik şekiller gös-
teren bu sözlerin müziğe uygulanmasın-
da da titiz davranılmış, daha doğrusu
halk sanatçısı yapmacığa kaçmadan, i-
çinden geldiği ve duyduğu gibi melodisi-
ni inşa ettiği için, sözle ses arasında her
hangi bir uygunsuzluk görülüyor.
Prozodisi düzgün olan türkülerimizden

biridir. Bu türküde, cümle vurguları
(yak, tak, kal, al) kelimelerine, düşmek-
tedir. Prozodideki güzellik, vurgulu he-
celerın ya vurgulu zamanlara getirilme-
siyle, ya farklı nota süreleriyle, yahut-
ta ses yükseklikleriyle elde edilmiş.

Prozodisi güzel olan türkülerimizden
diğer bir örnek: Hacı Beyi.

Bu türküde, kelimelerin hemen he-
men bütün vurgulu heceleri, melodinin
vurgulu zamanlarına rastlıyor. Örnek: 4

El ve-ri-yer el ve-ri- yer
er-ta di-rek bel ve-ri- yer
Dön-düm bak-tım sol ya-nı na
Ha-ci ba-şın can ve-ri-yer

a : El veriyor el veriyor

b : Orta direk bel veriyor

b : Döndüm baktım sol yanına

b : Hacı beyim can veriyor.

Gerek yapılan açıklamalardan, ge-
rekse verilen birkaç örnekten, halk tür-
külerinde prozodi konusu, oldukça an-
laşılır hale gelmiştir kanısındayım.

Halk türkülerini bir de bu açıkla-
malardan sonra incelemeyen geçirmeli.
Şurası da bir gerçek ki, bazı türkülerim-
iz melodi bakımından son derece güzel
olduğu halde, sözleri yönünden pek te
başarılı değil. Fakat birinin meziyeti,
ötekinin kusurunu kapatığından, ese-
rin bütünlüğüne pekte halel gelmiyor
bu yüzden.

Konuyu, prozodisi yönünden zayıf

Kandıra'da Toprağın İşlenmesi

Yazan: Muzaffer UYGUNER

Toprağın işleme usullerinden murad ettiğimiz anlam toprağın bünyesi ile ilgili olmayan usuldür. Bu daha fazla toprağın mülkiyeti ile ilgilidir. Toprağın sahibi tarafından ya da başkası tarafından işlenmesi üzerinde duracağız burada. Yalnız şunu da hemen söyleyelim ki özellikle kasaba çiftçileri üçlü bir dindendirme ile toprağı işler. İki yıl değişik ekim yapılır ve üçüncü yıl ekim yapılmayarak toprak dindendirilir. Tabiiyle kimyevî gübre bilinmez Hayvan gübresi de bulunursa kullanılır.

Toprağın işlenmesinde en yaygın şekil sahibinin kendi toprağını işlemesidir. Çiftçilik yapan büyük bir çoğun-

ve kusurlu olan bir örnekle kapatalım. Estergon Kalesi. Örnek: 5

Estergon Kalesi

Es-ter-gon ka-
le-ci-bre dil-ber a-man
su-ba-şı du-
rak a-man

Bilhassa (kalesi) kelimesinin, vurgusuz (le) hecesinin ölçü başına ve vurgulu bir zamana getirilmesiyle vurgulanması; melodik motifin iki ölçüden ibaret olmasına rağmen, metindeki mânânın tamamlanmamış olması; (su başı durak) sözlerinden sonra, her hangi bir ek kelimenin gelmemesi sonunda, beş hecenin, iki ölçü gibi oldukça geniş bir melodi parçasına serpiştirilmiş olması, eserin prozodisini bozan unsurlardır.

luğun, az da olsa, tapulu toprağı vardır. Her çiftçi kendisinin toprağını eker, ürünü toplar, temizler ve ambarına koyar. Toprağı bir yıllık geçimine yetmeyecek olanlar için üç hal çaresi vardır: Ortakçılık, kiracılık, para ile buğday satın almak. Esefle söylemek gerekir ki bir yıllık didinme sonunda buğday satın alan pek çok aile vardır. Bu son konu ile ilgilenmeyeceğiz burada. Bu işin bir başka yönü.

Toprak kiralamak ya para karşılığı ya da ürün karşılığı yapılır. Her iki halde de toprağın verimi ön plândadır. Zaten kira ve pek verimsiz toprağın kirası söz konusu da olmaz ya. Kira bedeli (para ya da ürün) değişiktir. İki tarafın, o yılın kira rayicine göre anlaşması ile mesele halledilir.

Ortakçılık (yarıcılık) çeşitli şekil ve şartlara göre yapılır. Eğer toprağın sahibi hem ürüne ve hem de tali ürüne ortak olmak isterse ekim işi toprak sahibi olmayan kişi tarafından yapılır, biçme ya da toplama müşterektir. Toprak sahibi ya bizzat buna katılır veya adam tutarak toplama veya biçme işine yardım eder. Ondan sonraki safhada, örneğin harmanda da gelip yardım eder ve iki gün yemek getirir veya gönderir. Tali üründen kastımız saman, sap ve ketende ise keten lifi çıkarılan saptır.

Toprak sahibi tali ürünlerden pay almak istemiyor ise biçme ve toplama işine olduğu gibi temizleme işine de karışmaz. Yalnız esas ürün karşılığında toprağını vermiş olur, ki bir nevi kira söz konusudur.

Ekilen tohum müştereken sağlanmış ise ürünün ayrılmasında o da ikiye bölünür. Tohumu toprağı eken saçmış, ekmiş ise ektiği tohum kadar fazla pay alır. Aynı şey toprak sahibi için de yürürlüktedir.

Toprak sahibi de bizzat ekim yapıyor ve hayvanları da var ise tam ortaklığı kabul eder. Hayvanı yok ve çiftçilik de yapmıyor ise o takdirde kiraya benzeyen ortaklığı tercih eder.

Türkülere Merhaba...

Yazan: Fethi GEMUHLUOĞLU

İnsanoğlu türküsüz kaldığı zaman gurbettedir, diyeceğiz. Türküler bitip tükenirse hâtrasız, sevdâsız ve yalnız kalır, diyeceğiz. Türküler ve şarkılar var. Türküler ve şarkılarda halk var. Millet var. İnsan var.

İnce, yüce, ulvî, afif tarafları ile insan var. Hafif, çılğın, arzulu ve âvare tarafları ile insan var. Kırılan, küsen, kaçan, dışına kaçmak istedikçe kendi içine büzülen, küçük ilgiler bekleyen yönleriyle insan var.

Türkülerde ve şarkılarda şiir var, hikmet var, yaşama kuralları var. Türkülerde ve şarkılarda ahlak var, töreler var, gelenekler var. Ve asıl en mühimmi yüreğimiz ve gönülümüz var. Muşahhas olarak yürek, mücerret olarak gönül var. Süflüyetten-ulviyete kadar beserin nâmütenahiler arasındaki raksında günahlar gibi, sevaplar gibi türküler ve şarkılar var. Onların, masalları var. Hikâyeleri var. Türkülerde insan oğlunun yap-nıp-yakılmaları, yalvar-yakar olmaları var. Gelip-geçici pişmanlıkları, ebedi nedametleri var. Sabırları var. Sabırları ki muhkem, dayanıklı, kuvvetlerin ve takatlerin ötesinde. Sonra aceleci ve sabırsızları var. Telâş dolu. Fakat topu da beşerce, hepsi insanca. Türkülerde külenin resmi, malî, çehresi, eğrilik ve doğrulukları var.

Ağıtımsıları, kan basmış olanları, gözyaşında yıkanmışları, kıvrakları, oyun dolu olanları, sarhoşları, nâra üstüne nâra çekenleri, bir-başına kalanları, tenhalarında dolananları, başını alıp-alıp gidenleri var. Sonra açık-saçık olanları, lymahıları, hicablıları, hicabsızları var. Sonra dert ve kahır gelir. Çile ve endişe katar katar, yüklü ve dolu.

Sonra kışkıracıklar var, düpheler var, takibler var, tecessüslere ve tereddütlere var. Sonra kan gelir. Kan gelir ama türkülerde kanı kanla yu-mâzılarda onun peşi-sıra hemen dostluklar, nefsi ni fedâ etmeler, vefâlar, adak olmaları, cismini nezretmeler akın eder. Türkülerde aşklar var. Süretlere aşk var. Siyretlere aşk var. Tabiat ana var. Dört unsur var, toprak, su, ateş ve hava'ya çıkmıştır namları. Sonra ilâhi nizam var. Hâsılı türküler var. Sözü uzatmamak için diyelim ki türkülerde insan var. Türkülerde Hak var. Büyük şehirlerin hanlarında veya yıkılarda söylenenler var. Küçük ve unutulmuş kasabaların bir göz odalarında, damlarında, yazırlarında, ak-doruklu dağlarında, sarı-çiçekli yaylalarında, buz-bulanık su başlarında söylenenleri var. Eri-

yâ dolu olanları var. Yiğidine, erkeğine, hayâlde olsa bile her gece yanına, soluğuna, saçlarına sokulana, ısıtana ve sırt-sıcak tutana yakınları var.

Aldı sazı eline desek de başlasak. Gözleri parlar, yalnızlar. Onları öylelemesine bir noktaya diker ki. Hepten kararır veya hepten belertir gözlerini. Sevgili yüzüne bakar olur. Bir düziye bakar da soluklanamaz. Soluk almadan yaşar böylece. Gözlerine yüreği dolar. Şevk dolar. Işık dolar. Başlar demeye artık. Saz geriler de kahır, ona kavuşamaz. Bu ses güzel midir. Bu ses çirkin midir. Bu sesin bestesi, talimi, ezgisi var mıdır. Bütün bunlar nemize gerek. Bilinen şudur. Bu sesin yaşanmışlığı vardır, mâzisi vardır. Oylesine yaşamışlığı vardır, mâzisi vardır. Uzun hava mı, maya mı, bozlak mı bir şeydir işte. Adını bulup koyamazsınız. Aklınız yağmalanmıştır. Birisi yüreğinizi eline almıştır. Avuçlamıştır yüreğinizi. Ama sevgili biridir bu. Sevdâh biridir. Yüreğinizi oğuşturur, oğuşturur durmaktadır. Canınız çetilir, çekilir bir hoş olur. Canınız bir gider-bir gelir. Ne ölmüşe benzersiniz, ne diriye. Ne yıkılmışa benzersiniz, ne şenlikli ve abâd olmuşa.

Sabah mıdır ışıl-ışıl, bilemezsiniz. Nedir bu aydınlık, bu ana-yüzü, bu sevgili-yüzü akıllık, beyazlık bilemezsiniz. Akşam mıdır. «Akşam olmuş kareler mi basmıştır» yine bilemezsiniz. Dağ başlarında mısınız. Uçurumlarda mı yürümektesiniz kan-ter içinde. Yarıardan mı yuvarlandınız param-parça. Çeşme başlarında mısınız serin, dinlenik. Yoksa nur-topu bir çocuksunuz da göğüslerin en güzeli sizi emzirmekte midir. Bir tenesire mi uzatmışlar sizi. Kollarınızı iki yanınıza mı sarkıtmışlar. Başınız kalbinizden yana hafif sola mı meyillidir. Sizi yıkarlar mı. Suyunuz soğuk mu, sıcak mı. Suyunuzu siz mi dökersiniz kendinize. Koltuk değneklerinizi mi unuttunuz. İki büklüm müstünüz.

Gözlerinizin ışığı mı sönmüştür bir vakittir. Bir şey mi, bir hıçkırık mı düğümlemlenip kalmıştır boğazınızda. Yoksa çakmak-çakmak bir yanıp bir sönen gözlerinizi, ardında yağmurlar süzülen bir cama dayadınız da sular ve yağmurlar içinde birine mi bakarsınız. Nefesinizle iri bir dudak resmi mi çizmekteyiz buğulu camlara?

Sol böğrünüzden mi yaralıyorsunuz. Kaç kurşun yediniz. Gurbettesiniz, hesrettesiniz, yitkinsiniz, perişan olmuşsunuz, yayan-yapıldaksınız. Bıyığı-

1988

TÜRK FOLKLÖR

nız, saçınız ağarmıştır. Sakalınız belinizdedir. Kocamışsınız. Genç kızsınız. Her yanı, yönü-yöresi bahar tutmuş, tomur dolu bir kız. Taze ve güzel. Bir gelinsiniz yeni. Bir anasınız yıllanmış ve eski.

Babasınız, amcasınız, kivesiniz, ağasınız, balasınız, bacısınız. Yeni göğse çıkmışsınız, bebeğiniz. Ne olursanız olunuz, türkü söylersiniz. Türkü söylersiniz:

«Yüzünde göz izi var
Sana kim baktı yârim»

Yahut

«Üstünde uçan kuşların,
Tutup kanatların yolasm gelir»

Dersiniz, artık kıskançsınız. İçinize, yüreğini. zin başına bir köz düşmüştür.

«Ben seni sakınırım
Yerdeki karıncadan»

Bir buruk ve acayib erkeklik içindediniz.

«Sen ağlama kırpıkların ıslanır»

Dersiniz, ağlamayı bilirsiniz. Gözyaşının sayısız def'a daha insanı güzelleştireceğine yeminlidersiniz.

«Gıtme Yemen'e Yemen'e
Yemen sıcak dayanaman
Tan borusu er vurulur
Sen cahalsın uyanaman»

Dersiniz, destanlar düzersiniz.

«Sağ-göğsünün üstü benlidir mâdem
Sol-göğsünün altı be'siz olur mu»

Dersiniz. Hoyrat mı, ağlamaklı mısınız bilmezler. Yüzünüze bel-bel bakarlar. Sayısız sorular vardır gözlerinde ve kafalarında.

«Ziyaret olmuşsun kurban istersin
Dâhi malım yoktur candan irelu»

Dersiniz, ne iffetli bir can bezlediş içindedir!

«Bir yanım kurt, kuş yemiş
Bir yanım bîhaberdir»

Dersiniz, derdinizde derman ve devâ bulmuşsunuzdur. Şadlık ve se'â içindediniz.

«Çıktım Kozan'ın dağına
Karı dizleyi-dizleyi

Yaralarım göz-göz oldu
Cerrah gözleyi-gözleyi

Dersiniz, şadlık gitmiştir. Şekvâlar, şikâyetler üzresiniz.

«Ayrılmak olur mu taze geliae»

Der, taze gelinler.

Taze gelindirde erini, erkeğini yitirmiştir çöllerde. Yavruları omuzunda, sırtında ve göğsündedir.

«Ya kimlere baba desin
Senin bebek dillerinse»

Diye sorup-sual eyler.

Evermişlerdirde bu birlikte, bu beraberlikten, bu alıp-alıp vermelerden bir iz, bir nisâne bilem yoktur.

«Çerden çöpten yuva kurdum
Uçurmadım bala ben»

Der, boyuncağızı bükük kalmıştır. Ötelerde, uzaklarda yaşın-yaşın ağlayan biri de,

«Sular içmem kadınım sensiz»

Diye inlemektedir. İniler-inilerde sonra felâh bulamaz:

«Bu dert beni iflâh etmez öldürür»

Der ve göçüp gider. Ama umutları onu bırakmaz ki, içi, sevdâhî, engin ve yüce olan bağlılığı onu içten-dıştan kozalamıştır. Ölmüştür bir dileğini türkülerle emanet ederek:

«Mezarımı yol üstüne kazınlar
Yâr gecerken belki bana can gelir»

Türküler, onun vasiyetine hıyanet etmezler... Ne yapalım ki türkülerle de, dualarla da hüznümüz Allahadır bizim. İmzası millet olan, halk olan, insan olan türküler:

«Hiç bitmiyor şu gönümün kavgası»

Diyor. Ölümüne olsa da yalnız gitmeye bakmamalıdır. Mârifet te, hakikat te bu değildir. Önce sevgiliye, sonra onunla bir ve beraber kemâl halinde asıl sevgiliye kavuşmadıkça gönümüzün kavgası dinmeyecek, dur-durak bilmiyecektir. Türkülerle gurbetli, türkülerle vuslathız. Türkülerle analı-babalı, türkülerle öksüz ve yetim kalmışız.

Varsa-yoksa türküler diyeceğiz. Dünyanın neresinde olursak olalım türkülerle özlem duyacak, türkülerle güzellemeler diyeceğiz.

Türkülerle merhabâ diyeceğiz ve can üyürekten selâm edeceğiz.

yazıldı → Düzenlenecek

Kanakca ebla

İncelemeler:

Gün Adlarının mânâları

Yazan: Kerim YUND

Bugünkü dilimizde haftanın bölümü olan yedi güne verilen adlar iyice belirmiştir. Her günün birer adı vardır. Fakat geçmişe doğru gidilirse bu adlar çatallaşır, üçüzleşir. Arabca ve farsca gün isimleri de türkçemizde bilhassa yazı dilimizde gün adı olarak kullanılırdı. Hattâ bunları yazmak bilgiçlik, büyüklük sayılırdı. Üçyüz yıl kadar önce tertip edilmiş olan el yazması bir kitapta, İstanbul Fatma tarafından alınmasını öven bir şiirde,

Rebiül evvel ayında şeh'r aındı,
Yirmi bir günde kale fetholundu.
Seşenbih günü sabah elv'rdi fırsat
Sekiz yüzelli vediydi hieret.

Şehrin alınması gününü şair farsca seşenbih olarak belirtmiştir. Bu bizim salı dediğimiz gündür. Süleyman Çelebinin beşyüz yıllık Mevlit kitabında da:

Ol Rebiül evvel ayının niceşi
Onikinci gece esneyin gicesi,

diye pazartesi gecesini arabca ismi ile adlandırmıştır.

Çok şükür şimdi gün adlarımızı arabca, farsca, türkçeden ibaret olan üçüzlü osmanlıcadan kurtardık. Yedi gün için yirmi bir istilâh bellemek kafayı sözlük deposu yapmaktan başka neye yararmıştır.

Şimdiki gün adlarımıza bakarsak, geliş yönünden arabca, farsca ve türkçe olmak üzere üç kaynağın karışmasından çıkmıştır. Türk haftasının gün adları en çok farscadan, sonra arabcadan, en az da türkçeden kelime almıştır. Türkçeden alınan kelime o kadar az, o kadar az ki, ancak yedi günde bir (erte) den ibaret.

Haftamızın gün adlarının alacalı olması, bir bakımdan geçmişin izlerinden ve armağanlarından yapılmış bir bohçaya benzer. Bu bohçanın ancak terzisi Türktür. Gün adlarımız şöyledir:

PAZAR: Farscadır. Bazar şeklinde yazılır. Mânâsı çarşı, mal ve eşya satılan yer demektir.

Bézârdâ kaalâyi maarif satılır mı? Yasif

Pazar kayığının dolmuşu,
Musmulanın olmuşu.

sözlerinde olduğu gibi. Bu mânâda pazar bizde de kullanılır. Bezirgân dediğimiz sözün de ash bazargândır. Alışveriş ile meşgul olan adam, tacir mânâsına gelir. Halk arasında ise daha

çok yahudi tacirlere bu isim verilir. Dilimizde bazar, pazar olmuş ve aynı zamanda da haftanın bir gününe ad olarak verilmiştir. Pazarın arabcası, yevmülehat, farscası ise yetşenbih'dir. Buna göre haftanın birinci günü pazardır. Pazar hıristiyanların ibadet, dinlenme ve eğlenme günü olduğundan eskiden.

Pazar, gâvurlar azar.

denirdi. Fakat uluslararası bir anlaşmaya göre pazar günü dinlenme günü olarak kabul edilmiştir. Biz de aynı anlaşmaya girmiş olduğumuzdan pazar bizim için de dinlenme günü olarak tensip edilmiştir.

Pazartesi: Farsca pazar sözüne hidzen de (ertesi) eki gelerek kurumuş bir deyimdir. Pazardan sonra gelen günümüzün adıdır.

Salı: Bu kelimenin mahiyeti hakkında lûgatlarımız bir şey yazmaz. Kelimenin arabcadaki (salis) den bozma olduğunu dilci bir arkadaşımızdan öğrenmiş bulunuyoruz.

İstanbulu Türkler salı günü aldıkları için salının Türklerce uğurlu bir gün olması gerekirken Bizanslıların sahyı kendilerine uğursuz saymaları yüzünden bazılarımız da bu günü iyi saymaz. Bu hal Bizanslı geleneğinden başka birsey değildir. Salı sözünün sa'llanmak ile başları kafile oluşundan salının tekin olmayışı üzerine bazı deyimlerin doğmasına sebep olmuştur.

Salı günü iş tutma sallantıya uğrar.

Salı günü gel.

Salıyı çarşambayı uautmuş gibi.

Çarşamba: Bu kelime de farscadır. Dördüncü gün demektir. Kelime Türk fonetiğine göre aslından biraz ayrılmıştır. Ash (Çiharşenbih) dir. Farsca gün adıdır.

Çıkmaz ayın son çarşambası

Dokuz ayın çarşambası

Çarşamba karısı.

gibi deyimlerimiz vardır.

Perşembe: Farsca beşinci günün adıdır. Kelime şivemize uydurulmuştur. Aslı (Pencüsenbih) dir. Şu Atasözü;

Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur bugün ile ilgilidir.

Cuma: Arabcadır. Bütün islâm dünyasında bugünün adı cuma'dır. Cuma günü islamların bayramıdır. Bu adın verilmesi, camide mü'minlerin içtima etmesinden, toplanmasından ileri gelir. Bu sebeble cuma günü ağır, kutlu günler

Diyriği'den Atasözleri ve tâbirler

— II —

Derleyen: Tarık ORHAN

Ardıc Kadı, Çam Müftü.
Yel Allahın, Kavaç elin.
Kürt çalar, çingene oynar.
Bey emreder, cellât başını vurur.
Eşeğin yemediği ot başını ağrıtır.
Eşek çamura düşerse yol gösteren
çok olur.

Yılanın sevmediği narpuç; o da deli-
ğinin ağzında biter. (1)

Kış kışlığını, puş puşluğunu eder. (2)
Öven kız evinin hayrını görmemiş.
Sen bir garip çingenesin, gümüşlü
ziurna nene gerek?

Dağ kuşu dağda uçar, bağ kuşu bağ-
da uçar.

Dilencilik hordur ama, altın oluktur.
Deveyi güdene sor, zehiri yudana
sor.

Delî sözünden, hasta gözünden belli
olur.

Etme kulum, bulursun; itler gibi u-
lursun.

Göze hor, batmanda zor.

Göz ağlamaz, öz ağlar.

Gönül dostuna küser.

Gişi sel, karı göl.

Gelin attı, kısmet Hak'ta.

Gelinle güvey soyunur; yanı sıra deli
soyunur.

Hacca giden geldi; saca giden gel-
medi.

İki kaynar, bir coşar, güzelin aşî tez
pişer.

İnsan insana yük olmaz, can gövde-
ye mülkolmaz.

İyi oğul babasını vezir eder; kötü
oğul babasını rezil eder.

den biridir.

Cumartesi: Arapça cuma sözünün sonuna
türkçe (ertesî) sözünün getirilerek yapılan bir de-
yimdir. Haftanın yedinci günüdür. İranlılar bu-
güne heftişenbih, Araplar ise, Yevmüssebt der-
ler. Sebüt sözü İsrailceden gelme bir söz olup dün-
yanın altı günde yapıp yedinci gün Tanrının
dinlendiği günün adıdır. Yahudiler bugün hiç iş
görmezler, dinlenirler. Dİlîmizde bu inanıştan do-
ğan, Cumaertesî kibarî diyimi vardır.

Koçun kuyruğu kendine yük olmaz.
Kız kapısı sultan kapısıdır.
Kör, bulduğu ile yetinir.
Kâr eşekte, lâf usakta.
Karga, keklük gibi yürümek istemiş,
eski yürüyüşünden de olmuş.

Karlı dağın ardında umudum olsun.
Müftüye yalnız giden, kolunu sallaya
sallaya gelir.

Olma yetime vâsi, olursun Tanrıya
âsi.

Oğlu olan orduya gülmez; kızı olan
orospiya gülmez.

Ögeyden öz olmaz; ketenden bez
olmaz.

Ölümün atı yüğrük olur.
Söz vardır, halk içinde; söz vardır
yok içinde...

Taş küçüğü değil, baş küçüğü.
Yüreği yanan suyu bulur.

Ya inek, sen sütsüzsün; ya yayla,
sen otsuzsun.

Ardıc göğün yetmiye, karı işin bit-
miye, katır, kulun tutmaya!

Kırk gün kar yağar, bir gün av olur.
Kürde bir verme, iki ister, akçe ver-
me, çıkı ister. (3)

Kürt ne bilir bayramı, hor hor içer
ayranı.

Kürtten olsa evliyâ, koyma sakın
âvluya.

Kürde beylik vermişler, önce baba-
sını kesmiş.

İt donmuş, kürt donmamış.
Karının ere yakını, öküzün yere
yakını, tarlanın eve yakını.

Seyrek git dostuna, kalksın ayak üs-
tüne; sık gidersen dostuna, yatar yanı
üstüne.

Elden vefa, zehirden şifa olmaz.
İt ürür, kervar yürür.

İt itin kuyruğuna basmaz.
İtin kurşığında yağ durmaz.

İtle dolasmaktansa, çalıyı dolasma-
sı hayırlıdır.

İti öldürene sürütürler.
İti an, taşı eline al.

İti öldürene sürütürler.
İti an, taşı eline al.

İtin duası kabul olsa, gökten kemik
yağardı.

Eceli gelen it cami duvarına işer.
Alan razı, satan razı; arada ne gazer
kuyruklu tazi?..

İtle yatan, bitle kalkar.
Su gelen harka bir daha gelir.

Dökme suyla değirmen dönmez.
Alıp vermek, gidip gelmekle olur.

Bedava sirkenin zararı küpünerdir.
Bal tutan parmağını yalar.

Pay edene pay kalmaz.
Un uçmaz, kepek kaçmaz (4)

Yiğidin alınına yazılan gelir.
Bakalım halbur, bəna çaydan su ge-
tirir mi?

Baj yine eski petektedir.
Gelmış gelmiştir, geçmiş te geçmiş.
geleceği düşünmeli.

İnsan geniş yerde dar oturmalı ki;
dar yerde de geniş oturabile!..

Suyu geçene kadar eşeğe dayı derler.
Ayrarı yok içmeğe, gümüş köprü
ister geçmeğe!..

Karınca kanatlandı, zevali yakın.
İnsanın alacası bulacası içinde, hay-
vanın alacası bulacası dışında.

İnsan oğlunun eti yenmez, gönü gi-
yilmez.. tatlı dilinden başka nesi var?..

İnsan oğlu çiy süt emmiştir; dostlu-
ğuna güven olmaz.

Aş bilen, eş bilen, iş bilen aç kalmaz.
Benim elimdeki soğan, ister soyar
yerim, ister soymadan yerim.

Kuzguna yavrusu şahin görünür.
Kel ölür, sırma saçlı olur; kör ölür,
badem gözlü olur.

Kaçan balık büyük olur.
Sineğin balı olmaz, tembelin malı ol-
maz.

Tut kelin perçeminden.
Bir kişi görmezse mektep,
Ne bilsin millet-ü mezhep?.

Eşek altın palan giyse
Gene merkep, gene merkep. (5)

Ağır ol ki, batman gelesin
Ölüsü olan bir gün ağlar; delisi, o-
lan her gün ağlar.

Ölü gününde, tavuk pininde.
Dirinin sahibi olmaz ama ölüünün sa-
hibi çok olur.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ölüm hak, miras helâl.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan
ağlar.

Anamız dert yesin, yarımşardan
dört yesin.

Ateş düştüğü yeri yakar.
Köy köy üstünde olur, ev ev üstünde
olmaz.

Delî deliden, imam ölüden hoşlanır.
Garip kuşun yuvasını Allah yapar.
Alma mazlumun ahını, çıkar aheste
aheste.

Korkak bezirgân ne kâr eder ne zi-
yan.

Saman elinse samanlık bizim (6).
Deli kızın derdi var.

Olanla Ölene çare yok.
İki gönül bir olursa samanlık sey-
ran olur.

Aşağı çarşıda dilenir, yukarı çarşıda
sadaka verir.

İte çul, eşeğe palan mı olduk?
Kör köre çit parmağın gözüne. (çit:
çift, iki)

Nerden neye kaldık ey gazi hünkâr,
Eşek dizdar oldu, katır mühürdar.
Talihimdir ta ezelden her işim nok-
san gider.

Bülbül için tuzak kursam içine kuz-
gun düşer.

Kurda, çoban olur musun? demişler,
sevinçten gözleri yaşarmış: «Bizim kör-
peler de sizin kuzuları yaysın» demiş.

Deveye «Boynun eğri demişler, «Ne-
rem doğruki?» diye içini çekmiş.

Terziye «Göç» demişler, «İğnem ya-
kamda..» diye gülmüş.

Gevezeyi cehennememe atmışlar «O-
dunlar yaş..» diye bağırılmış.

Hocaya karısının adını sormuşlar:
«Vallahi, geçinmeye gönlüm yokki adı-
mı öğreneyim..» demiş. (Devam edecek)

(1) Narpuç: bir ot. (2) Puş, puşt: kötü insan.

(3) Çıkı: Kese, para terbası

(4) evinde, aksamdan sabaha yiyecek hiçbir sey-
lari olmayan fakir kimseler için söylenir.

(5) Bu kitabı, savrun köyünde seksen yaşlarun-
da bir ihtiyardan dinledim. Ziya Pağanın «Bed asle
necabet mi verir hiç. üniforma? Zerdüz palan vur-
san, eşek gene eşektir» beytini hatırlatıyor.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

(6) Saman elinse samanlık senin: Dügün, davet
sofralarında çok yiyen obur insanlara söylenir. Ye-
mekler elin, bedava diye ne midene deldurup du-
ruyorsun? Mide senin değil mi? Rahatsız olursun.

DANCE PERSPECTIVES
“Dances of Anatolian Turkey,”
 (New-York, 1959)

Sayın Metin And'ın bu adla Amerika'da çıkan kitabından gazetelerde bahsedildi. İmzalı bir nüshayı ben de teşekkürle alarak meşhûlüm olmyan konularını bir çırpıda kavradım. Tertip, baskı ve kâğıt nefisliğini, seçme resimlerin güzelliği tamamlıyor. Resimlerin bir kısmı buradan fotoğraflar, bir kısmı eski avrupalı seyyah çizgilerinden, yahut Türk minyatürlerinden iktibaslar. O suretle ki Türkiye oyunlarını hem tarih, hem de folklor dekorları içinde derli toplu göstermiye ve hayalde canlandırmıya garphlar ve başlangıç için kâfi. Muhakkak surette uyanack ilk alâkanın ikinci bir ingilizce büyük kitapla (bu sefer renkli resimlerle) beslenmesine yazarın gücü fazlasıyla yetecektir.

Pek yakında türkçeye çevrilmişini harfiyen okuyabilecek durumda bulunduğum için kitaptan şimdilik özel görüş örnekleri veremiyorum. Tertibin çatısı kısaca şudur:

1) Giriş. Burada Türk Oyunları üzerindeki dört tesir ele alınmıştır. Eski Anadolu medeniyetleri etkisi, buna Kasap oyunundan bir örnek verilmiş. Orta Asya etkisi. Şamanizm. Oyun, Bar, Büyü kelimeleri. İslâm etkisi menfi bir etki. Al Gazali'nin fikirleri. Dördüncü etki bir imparatorluk olarak komşu ülkelerden karşılıklı etkileşmeler. Bugünkü durum. (Çalışanlarımızın başında kendi adını anılmış görmek yaşlılığım için şeref, yazar için de yeni ve mükerrem bir kadirbilirlik delili oldu. Sağ olsun).

2) Dini dans. Tarikat dansları. Kâtip Çelebi'nin fikirleri. Mevlevi ve Rûfaier. Köy dini raksları. Ahmet Kutsi Tecer'in bulduğu raks üzerine onbeşinci yüzyıl risalesi. (Onun dergimizde çıkan önemli tefrikası).

3) Köçek ve Çengiler.

4) Seyirlik (yatr) dansı. Köy temsilinde dans. Orta Oyunu ve Karagöz'de raks unsuru. Curnu ve grotesk danslar.

5) Taklidi danslar. Maymunları taklid edenler. Köy hayatını ve işleri taklid e-

denler. Tabiat olaylarını ve seslerini taklid edenler. Cenk, dövüşmeyi taklid edenler.

6) Mahalli danslar. Karşılama, halay, horon, kaşık, bar, zeybek bölgeleri.

7) Dansın koreografisi, hareketleri ve üslûbu. Aldıkları biçimler.

8) Dans için vesile ve adab. Saray seviyesinde vesileler. Köy seviyesinde vesileler. Sünnet, evlenme, güççe düğünü. Yeni yıl, hidirellez, Bodi Bostan, Kuç kuçura gibi vesileler.

9) Müzik ve dans giyimi. Dans eşliği için çalgılar. Tartım. Şarkılı danslar. Ciysiler.

10) Dans adlarının anlamlarının dansı tarif etmesi.

11) Ek. Evliya Çelebi'de Oyuncu kollarını anlatan bölüm.

12) Bibliografya.

Kitap bir incelemeden çok bir derlemedir. 80 sayfa içinde zaten daha fazlası yapılamazdı. Fakat Avrupa ve Amerikada basılmış koca koca genel dans tarihi kitapları gördük ki Türk danslarına tek sayfa bile ayıramayısları gerçi bilgisizlik eseri idi ama, sebep bizim ihmalizdi. Bu 80 sayfa onlar için bir başlangıç ışığıdır, artık ayılır ve uyanırlar.

Sevinerek öğreniyoruz ki Metin And'ın asıl incelemeleri şu haftalarda «Kırk Gün Kırk Gece»'de çıkacaktır. Avrupa balelerinde Türk unsurları konusundaki ilk türkçe kitabının değerinden evvelce bi sütunlarda bahsetmiştik. Kendi dergisi olan «Forum»'da paralel konulara dair kendi yazıları her sayıya önemli çerçeveleri dairesinde devam ediyor. Gitgide yığılan yayımlarından şu inancı şimdiden edinmiş bulunuyoruz: bizdeki millî oyunlar ve bale hareketi onun nesli kadar gençlik gürbüzlüğünde, fakat çalışkan yazarın bilgi enginliği de elindeki konunun derinliğindedir. Konuya içerden, dışardan, tarihten, folklorlardan, sanattan ve teferrüattan bakmasını biliyor. Bizlere de teşekkür, tebrik ve teşci etmek düşer. M. R. G.

Adatepe Köyünde Söylenen Mâniler

Yazan: Yılmaz ELMAS

Adatepe köyü Vezirköprü kazasının tam kuzeyinde, bir tepenin batı eteğinde, kazaya üç kilometre uzakta kurulmuştur. Yüze almış hane olan bu köyün evleri birbirine girmiş vaziyette olup, altı taş, duvar ve üstü kereste ile yapılmıştır.

İnsanları kasaba ile daimi temas halinde olmalarına rağmen birçok gelenek ve göreneklerini hiçbir değişikliğe uğratmadan muhafaza etmektedirler. Bu köyde; iş yaparken, bir işe giderken bazen kendi kendine mırıldanarak, bazen da sesli olarak türkî ve mâni söylerler. Düğünlerde ise sesi güzel ve kabiliyeti olanlar el davulu eşliği ile meclislerde söylerler.

Vezirköprü köylülerinde mâniler «ezgüler» umumiyetle birbirine benzerler. Yalnız her köyün kendi malı olan mâ-

niler de mevcuttur. Dışardan gelenler; birçok değişikliklere uğrıyarak oranın kendi malı haline gelmektedir. Adatepe'de mânilere, ezgü denmektedir.

Adatepe (Attepe)'de: Fettah Taşdemir, Ali Kiroğlu; Hasan Ataç; Dudu Geriz, Dudu Topal, Ali Kaya ve Eyüp Kıvrak'tan derlemiş olduğum İkiyüz ezgüde uyak: (aaba) ekseriyeti teşkil eder, çok az olarak ta. (aaaa), (abcb) göze çarpar.

Vezin: Ekseriyetinde, (3-4), — (4-3) = 7; hecedir. (3-5), (5-3), (3-2-3) (4-4) = 8; (7-5) = 12; (3-5), (6-5) = 11 olanları da mevcuttur.

Melodi: Bu mânilerin melodilerine gelince, halk bildiği ve istediği havayla söylemektedir, yalnız ekseri şu melodilerle söylerler: Neynam, Ronnay, üçayak. Ninnö ile de söyledikleri olur.

1 — Ay doğdu batmadı mı? Alâ göz yatmadı mı? Seni yaradan Allah Beni yaratmadı mı?	7 — Ay bulutta bulutta Mendilim kaldı dutta, Kalırsa kalıversin Yenisı var sandıkta.	13 — Altın tabakta bekmez, Ben yemem sana yetmez; İkimizin kazancı Altı çembere yetmez.
2 — Ay doğar aşmak ister, Bal dudak yaşmak ister; Şu benim cahil gönüm Yare kavuşmak ister.	8 — Ay buluttan geridir, Bura meydan yeridir. Geri durun evliler Bura bekâr yeridir.	14 — Al elmanın dördünü Sev güzelin merdini, Seversen güzeli sev Çekme çirkin derdini.
3 — Ay doğar sini sini Ben sevdim birisini. Eğri kılıç boynuma Söylemem doğrusunu.	9 — Ay doğuyor doğuyor Buludun arasından Yar gözlerin süzüyor, Kaşların arasından.	15 — Altı ışığın sökülsün Kız saçların dökülsün, Altı ay ışıma tutsun Yedi ay dilin tutulsun.
4 — Ay doğar dağa gider, Elinde maya gider. Şu benim cahil gönüm Her zaman yare gider.	10 — Ay doğar arıstan, Gün doğar korıstan; Yârın kokusu geliyor Otuz iki bostandan.	16 — Arabası dört teker, Düz ovaya sap çeker; Kız oğlanı görünce Akşam sabah ah çeker.
5 — Ay ışıktır varamam Dile destan olamam. Ay buluda girerse Bağlasalar duramam.	11 — Yaylanın yolundayım Hambarın kolundayım Ana beni sorarsan Serifenin yanundayım.	17 — A benim ala cebis Başıma belâ cebis, Ne bakıyon kapıdan Kumam çehrelî cebis.
6 — Aya bak yıldız bak, Suya giden kızı bak. Kız Allahın seversen Dönde biyol bize bak.	12 — Aşma kırandan aşma Ben seni tanırım, Yaylanın güllerini Ben seni sanırım.	18 — Bahçelerde pırasa, Yaprığına kar yağsa: Kızlar kocasız kalsa Bekarlara yalvırsa.

- 19 — Bakır doldu duruldu,
Musavralar kuruldı;
Şu herifin yoluna
Bez tabak cam kurıldı.
- 20 — Ben bir ördek olsaydım,
Yel üstüne konsaydım,
Gelen geçen yoluya
Hep yarimi sorsaydım.
- 21 — Bu gün hava pusuşuk,
Başında telli sarık,
Eğil biyol öpeyim
Belki yolda susarık.
- 22 — Çayırklar dize kadar,
Gel Keziban bize kadar
Arif çorap öreyim
Topuktan dize kadar.
- 23 — Çaya indim çay susuz
Eshab yudum sabunsuz,
Ellerin yarı gelir
Hani benim kaygusuz.
- 24 — Caminin ezeni yok,
İçimin düzeni yok,
Veran kalsın şu Avran
İçinde güzeli yok.
- 25 — Çaydan aşağı gidelim,
Kara koyun güdelim;
İkimizi görmüşler
Bâri inkâr edelim.
- 26 — Depeyin öte yüzünde
Öküz yidi kabağı,
Horoz gözün körölsün
Ne tez ettin sabahı.
- 27 — Dağda da davar güderim
Yârime selâm ederim,
Yârım selâmın almazsa
Başını alır giderim.
- 28 — Evleri çukurdadır,
Mekûşu şıkurdadır,
El oğru değil mi?
Güler güler aldatır.
- 29 — Ekin ektim düzlere
Tiken öldüm gözilere
İşte ben gidiyorum
Küpri kalsın sizlere.
- 30 — Fadime'm buralıdır
Çemberi turalıdır,
Fadime'min yoluna
Üç usak yaralıdır.
- 31 — Havuz başı bitirak,
Gel muallim oturak;
Bir sen söyle bir de ben
Bu sevdadan kurtulak.
- 32 — İrmak kıyısı tarla,
Ağla Zeynebim ağla;
Cemil küçük diyorlar
Beşiğe koyda salla.
- 33 — İrmağın kıyısında
Yılanın kemikleri,
Verin benim yârimsi
Gâvurum enikleri.
- 34 — İstanbul'da minare
Keklik kondu kenare
Yaniyorum ay oğlan
Belindeki dönere.
- 35 — İstanbul'da minare
Keklik kondu kenare,
Canım kaldı güzel kız
Belindeki kemere.
- 36 — Kırandan aşan gelin,
Al yeşil kuşan gelin,
Kocan girkin sen güzel
Ahrette hoşan gelin.
- 37 — Karşıda herg ediyor
Her'inden su gidiyor,
Hergin başında kalsın
Yar elinden gidiyor.
- 38 — Kayadan kayaya atlayamadım
Gurldı gantarum dardılamadım
Kederli söyleme çok sevdice-
ğim
İnatçı babandan kurtulamadım
- 39 — Karadeniz üstünde
Yapurum bacaları,
Ne anam var ne babam
Kitledim gapuları.
- 40 — Karadeniz üstünde
Borana bak borana,
Cümle arkadaşları
İstiyoruz horona.
- 41 — Kaşların eani menni
Ne bakan kenni menni,
Yatsam yârın dizine
Yâr dese nenni nenni.
- 42 — Kayadan inişelim
Atlara binişelim,
Sen yağmur ol ben bulut
Attepe'de buluşalım.
- 43 — Kayadan iniyordum
Bağırsan dönüyordum,
Kuruğum gazel odum
Üfürsen yanıyordum.
- 44 — Zeyrek ektim yel aldı,
Pirinç ektim sel aldı,
Merak ettim yar seydim
O yarı de el aldı.
- 45 — Kaya dibi eserim,
Zilli comba koşarım,
Hatice'yi verersen
Emine'yi boşarım.
- 46 — Kaya dibinde cüçük,
Ayakları küçüçük;
Dülür beyi sorarsan
Attepe'de biricik.
- 47 — Kayalardan yağ akar,
Fadimem bana bakar;
Fadime'min uğruna
Nice çok kanlar akar.
- 48 — Kuyuya bakır saldım
Gözleri çakır sandım,
Yeşil gözden usandım
Çakır gözlere yandım.
- 49 — Köprünün altı desti
Kemer belimi kesti,
Şu Avran'ın kızları
Benden ümidi kesti.
- 50 — Kayalar kertilmesin
Yemenim yarıtlmasın,
Beni yarıdan ayıran
Can verip kurtulmasın.
- 51 — Karşıda bel belliyor,
Merğemini telliyor;
Abmaya güç yetmiyor
Bakıp gönül eğliyor.
- 52 — Mercimek kile kile
Öçelim şile şile,
Yar kapıdan girinci
Kalkalım güle güle.

Bize gelen KITAPLAR

★ Maarif Kitaphanesi: «Pir Sultan Abdal». Hayatı ve eserleri, Halk Şairleri Serisi: 2. Dağıtma yeri: İstanbul, Çağaloğlu Yokuşu, No. 38, Maarif Kitaphanesi. 20 X 16 boyunda, 208 sayfa, 300 kuruş.

★ Mehmet Halit Bayrı: «Vîrânî». Hayatı ve eserleri, Halk Şairleri Serisi. 20 X 16 boyunda, 288 sayfa, 500 kuruş. Yayınlayan: Maarif Kitaphanesi.

★ Panait Istrati-Yaşar Nabi: «Min-ka Abla». Varlık Büyük Cep Kitapları: 118. 12 X 17 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

★ Simenon — Tahsin Yücel: «Ka-çak». Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 119. 17 X 12 boyunda, 104 sayfa, 2 lira.

★ N. V. Gogol — Nihâl Yalaza Taluy: «Müfettiş». Beş perdelik komedi. Varlık Tiyatro Serisi: 3. 17 X 12 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

★ Jacop ve Wilhelm Grimm-Kemal Kaya: «Parmak Çocuk». Masallar. Varlık yayını. Çocuk Klâsikleri: 5. 17 X 12 boyunda, 56 sayfa, 1 lira.

★ Colette — Tahsin Yücel: «Uzak-tan». Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 120. 17 X 12 boyunda, 2 lira.

★ Somersset Maugham-E. Okutan, M. Harmanç, M. Z. Güzelsoy: «Grosb'e

Dâvası». Üç uzun hikâye. Varlık Büyük Cep Kitapları: 121. 17 X 12 boyunda, 92 sayfa, 2 lira.

★ Ord. Prof. Dr. Gustav Weil — Kemal Kaya: «Denizler Aşan Zinbad». Binbir gece masallarından. Varlık Çocuk Klâsikleri: 2. 17 X 12 boyunda, 64 sayfa, 1 lira.

★ Orhan Çıray: Köyümüz ve Okul». Kısa okul ve köy yazıları. Kitapçılarda bulunur. 17 X 12 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

★ Enver Tunçalp: «Şükürname». Semai ve dörtlük halinde tasavvufi şiirler. İsteme adresi: Toprak Dergisi, P. K. 30, Beyazıt — İstanbul. 20 X 16 boyunda, 16 sayfa, 50 kuruş.

★ Vehbi Cem Aşkun: «Öksüz Yusuf». Hikâyeler, 20 X 14 boyunda, 64 sayfa, 150 kuruş.

★ Hasan Lâtif Sanyüce: «Manzum Ezop Hikâyeleri». Resimli 27 adet manzum hayvanlara ait hikâye. Zincirlikuyu Sok. No. 52, Kırklareli adresinden edinilir. 20 X 16 Cm. boyunda, 32 sayfa, 100 kuruş.

★ Haşim Nezihi Okay: «Dadaloğlu, Hayatı ve Devişleri». Emek Basım ve Yayımevi, Ankara. 17 X 12 Cm boyunda, 64 sayfa, 125 kuruş.

53 — Orak biçelim orak
Ellikleri vurarak,
Ben yârımı bulurum
Gelenlere sorarak.

54 — Öküz aldım koşamadım
Yiğit öldüm yaşamadım.
Çok düşmanlar kastediledi
Ben Ayşe'yi boşamadım.

55 — Fabuç içi tufal
Bende gördüm bu hal
Ehindeki iyi tut
Bu yıl kızlar pahal.

56 — Sandık üstünde sandık,
Benim yârım utacak
Eğilim karlı dağlar
Hasretiller kavuşacak.

57 — Su g'lır akmayan
Ne olur bakmayan,
Çirkin güzel mi olur?
Altınlar takmayan.

58 — Sele sele gümüşüm,
Yumuşumda komuşum;
Şu köylerin içinde
Aramışım bulmuşum.

59 — Şu karşıkı pelidin
Dalındaki ben idim,
Kız ten böyle mi idim?
Aşıklıktan eridim.

60 — Tama vardım tam iki
Penceresi oniki,
Onikinin içinde
Al delmeli benimki.

61 — Tereklikte stiller,
El değmeden iller;
Gurbetteki yarımın
Kulakları çinler.

62 — Tabakta dam gördüm
Yâri üryada gördüm,
No'la görmez olaydım.
Benzini sarı gördüm.

63 — Yaylanın yo'undayım
Hambaram kolundayım,
Kız beni tanımadın mı?
Her gece yanındayım.

64 — Yağmur yağar devenin
Çıplak ayaklarına
Anam beni vermiyor
Davar çobanlarına.

SOGUK ALGINLIGI

BAŞLANGIÇINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

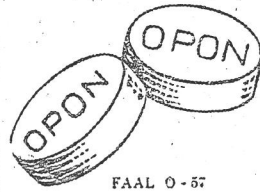
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

FAAL O-57

Yıllık abonesi 6,
altı aylık abonesi 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Ekicigil Basımevi

Yazı İşlerini Füllen İdare Eden Mes'ul Müdür: İ. HINCER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17, İstanbul

«TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ» NİN YAYIM ORGANIDIR.

1959 İKRAMIYE PLANIMIZ

50+2 MİLYON
AFIŞTIRMAN DAIRESİ LIRA PARA İKRAMIYESİ

4
MİLYON

TÜRKİYE BANKASI

İkramiyeli
grup mevduatı

0%25
mutlak isabet!

- Ömür boyunca aylık irat
- 30.000 liraya kadar iş sermayesi
- Yatırılan paranın **3 MISLI** para ikramiyesi
- 200.000 liralık para ikramiyesi
- Ayrıca umumi keşidelere iştirak hakkı

İKRAMIYELİ GRUP MEVDUATI
Bir istikbal temin eder.

TÜRK TİCARET BANKASI

1959

İKRAMIYE PLANI:

TAMAMI PARA
4 MİLYON LİRA!

Cekilişler :

- 27 Nisan
- 27 Haziran
- 27 Ağustos
- 27 Ekim
- 27 Aralık

T. C.
ZİRAAT
BANKASI

Vadeli tasarruflarda
her 50 liraya, vadesiz
tasarruflarda her 100
liraya bir kur'a
numarası